

Володимир Семиноженко
доктор фіз.-мат наук,
академік НАН України,
Генеральний директор ДНУ
«НТК Інститут монокристалів
НАН України»,
голова Північно-Східного
наукового центру НАН України,
член Президії НАН України

П'ять засад успішної Академії

ВИСТУП КАНДИДАТА У ПРЕЗИДЕНТИ НАН УКРАЇНИ АКАДЕМІКА В.П. СЕМИНОЖЕНКА ТА ОБГОВОРЕННЯ СТАНУ НАУКОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ НА ЗАСІДАННІ ГРУПИ «НАУКА ТА ІННОВАЦІЇ»

7 липня 2020 року в приміщенні Президії НАН України відбулося чергове засідання Ініціативної академічної групи «Наука та інновації». У засіданні брали участь академіки НАН України **А.Г. Білоус, В.М. Локтєв, В.П. Семиноженко, Я.С. Яцків**, члени-кореспонденти НАН України **А.М. Негрійко** і **С.М. Рябченко**, доктори наук **Б.М. Романюк** і **В.П. Соловйов**, кандидат наук **Ю.О. Бондаренко**, іноземний член НАН України **Ігор Гук**. Дистанційно: академік НАН України **І.М. Мриглод**, члени-кореспонденти НАН України **С.Г. Одулов** і **П.Є. Стрижак**, професор **В.М. Стріха**.

Співголови Ініціативної академічної групи – А.М. Негрійко та Я.С. Яцків. Головує на засіданні А.М. Негрійко.

Головуючий: Шановні колеги! Це друге засідання Ініціативної академічної групи, на яких ми знайомимся з програмами кандидатів у Президенти НАН України та обговорюємо здобутки і проблеми академічної науки та стан наукової сфери України. Слово надається академіку НАН України **Володимир Петрович Семиноженку**.

Шановні колеги!

Останнім часом у науковців все частіше виникають запитання: «Що стане зараз із Академією, коли на чолі НАН України вже не буде **Бориса Євгеновича Патона?**» та «Що треба зробити, щоб її не спіткала доля академії деяких пострадянських країн, адже ми вже були під загрозою ліквідації Академії в 2014 році, боролись проти втрати самоврядності в 2015 році?»

Сьогодні ситуація залежить тільки від нас: від того, наскільки енергійно і професійно ми зможемо переконати владу в необхідності не тільки збереження провідної наукової установи (адже НАН України – це величезний інтелектуальний капітал держави, від якого залежить майбутнє України), а й кардинального збільшення її фінансування. Також ми маємо провести реформи і здійснити необхідні зміни, щоб ці зміни не зробили за нас зверху.

Звичайно, такою, як при Борисі Євгеновичу Патоні, Академія вже не буде. Попереду нас чекають зміни. І від того, яку команду ми сформуємо, які реформи втілимо в життя (причому не в далекій перспективі, а найближчим часом), залежить, чи залишимося ми в історії Президентів, членами Президії, академіками вже неіснуючої Академії чи станемо командою, що надала новий поштовх розвитку Національній академії наук України – головному інтелектуальному штабові країни.

Я пропоную вашій увазі

«Пять засад успішної Академії».

1. Прозоре та сучасне управління

Визнаючи важливість ролі сучасного, професійного управління в системі НАН України, вважаю за необхідне:

- провести спільне засідання Президії НАН України, Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, Комітету Верховної ради України з питань освіти, науки та інновацій, міжфракційного об'єднання «За Українську науку!», Міністерства освіти і науки України, Офісу Президента України щодо Програми реформ Національної академії наук України з метою уникнення протиріч і розбіжностей в поглядах на реформи;

- законодавчо закріпити обов'язковість експертизи з боку НАН України загальнодержавних (національних) програм, державних науково-технічних програм та найбільш важливих урядових рішень;

- створити в НАН України академічний інноваційний фонд;

- прийняти нову редакцію Статуту НАН України, в якому будуть реалізовані ідеї реформування Академії, в тому числі відображені нові підходи щодо визначення і затвердження наукових пріоритетів.

2. Сприяливе законодавство та нові можливості

Необхідно провести такі кроки на законодавчому рівні:

1. Збільшення обсягів замовлення наукової продукції і пошук нових джерел фінансування наукових установ (винахідницька та інноваційна діяльність, залучення інвестицій тощо), забезпечення ефективної кооперації академічної та університетської науки через внесення змін до:

- закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», який передбачає захист прав співробітників Академії на інтелектуальну власність, авторські права на винаходи, корисні моделі та ін., створені за державні кошти, як засіб для додаткових можливостей матеріальної підтримки вчених та винахідників;
- закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності інноваційних парків», прийняття якого надасть унікальні податкові стимули для впровадження наукових досягнень у реальний сектор економіки. Обидва законопроекти схвалені Президією НАН України (15.01.2020) і вже знаходяться на розгляді Комітету ВРУ з питань освіти, науки та інновацій;
- кодексу законів про працю щодо строкових контрактів для академічних установ;
- закону «Про вищу освіту», кодексу законів про працю, адміністративного кодексу щодо спрощення сумісництва викладацької роботи в закладах вищої освіти та наукової в наукових установах НАН України;
- законопроектів щодо діяльності венчурних фондів.

2. Перегляд чинної системи управління активами Академії для надання більшої самостійності установам та організаціям та отримання більш ефективної віддачі від основних фондів усієї Академії.

3. Створення науково-технологічних, науково-інноваційних та інших комплексів та центрів (зокрема, на прикладі досвіду Наукового парку «Київська політехніка», НТК «Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона» та НТК «Інститут монокристалів») з метою підвищення ефективності та покращення матеріально-технічної бази установ. Повернення в підпорядкування інститутів відповідних дослідних підприємств.

4. Формування окремого фонду НАН України для реалізації програми оновлення приладової бази наукових установ НАН України та створення нових центрів колективного користування приладами через зміну принципів використання коштів за бюджетною програмою «1230», запровадження нових державних цільових науково-технічних програм, в яких державним замовником виступає Академія.

5. Забезпечення присутності представників Академії:

- на засіданнях Кабінету Міністрів України, урядових комітетів (зокрема, ввести посаду представника НАН України в Кабінеті Міністрів України);
- в роботі профільних комітетів Верховної ради України;
- як членів РНБО України, колегій міністерств, обласних державних адміністрацій та виконкомів великих «наукових» міст.

6. Сприяння обранню окремих членів НАН України народними депутатами України для забезпечення гідного представництва наукової спільноти у вищому законодавчому органі України.

3. Відновлення пріоритету вчених у суспільстві

Підтримка науковців та всієї Академії повинна базуватись перш за все на законі «Про наукову та науково-технічну діяльність» (2015 р.). Необхідно, зокрема, добитись безумовного виконання положень Закону про 1,7 % ВВП та в частині встановлення окладів наукових співробітників.

Як перші кроки:

- досягнення спільно з Комітетом ВРУ з питань освіти, науки та інновацій, Комітетом з питань бюджету ВРУ, Верховною Радою України, Національною радою України з питань розвитку науки і технологій спільного бачення щодо збільшення бюджетного фінансування НАН України на 2021 рік;
- введення нової тарифної сітки оплати праці співробітників НАН України через збільшення у 2 рази заробітної плати для всіх категорій наукових працівників Академії;
- прийняття урядової програми забезпечення житлом молодих вчених;
- збільшення фінансування цільових проектів молодих вчених та проведення відповідних конкурсів Радою молодих вчених (включаючи формування експертних груп для відбору проектів);
- виділення 50 місць на наступних виборах членів Академії для науковців віком до 45–50 років;
- розширення можливостей НАН України надавати матеріальну допомогу всім співробітникам і, зокрема, значну за обсягами цільову допомогу молодим вченим, які обрали роботу в НАН України;
- прийняття Постанови КМ України щодо достойного розміру довічної плати за звання дійсного члена та члена-кореспондента НАН України.

4. Покращення репутації НАН України в суспільстві

Для відновлення репутації вчених та доведення важливості їхньої роботи в суспільному житті країни необхідно провести такі акти:

- забезпечення прозорості та відкритості роботи Академії через створення ефективної системи комунікації (соцмережі, телеграм-канали, форуми і чати);
- забезпечення фінансової, організаційної, управлінської прозорості роботи НАНУ через створення комунікаційної платформи, відкритої для всієї наукової спільноти;
- введення в практику проведення публічно відкритих засідань Президії НАН України (як це практикується з сесіями Верховної Ради України) за допомогою медійних засобів, доступних кожному співробітнику Академії та всім зацікавленим;
- на засіданнях Президії НАН України перейти від практики заслуховування звітів інститутів до обговорення найбільш важливих досягнень світової науки і внеску українських вчених у розвиток світової цивілізації.

5. Формування основ гуманітарної політики

Основною рушійною силою сучасної цивілізації є гуманітарний фактор – освіта, інтелект, особистісні якості, цінності, світоглядна система, мобільність, здоров'я.

Надзвичайно важливо, щоб наше суспільство – складне за своєю структурою і значною мірою сьогодні роз'єдане – стало консолідованим завдяки загальним цілям і цінностям, інтелектуально зорієнтованим у майбутнє. Тому місія НАН України в гуманітарній сфері повинна полягати, зокрема, в тому, щоб суспільство і, перш за все, управлінська еліта усвідомили справжню роль гуманітарних чинників у нашому національному розвитку.

Вирішення цих складних завдань треба розпочати з:

- вирішення проблем щодо збереження і дослідження культурної та наукової спадщини:

- від 2021 року розпочати створення Національного науково-дослідного і культурно-інформаційного центру «Шевченківський дім»;

- від 2021 року розпочати реалізацію проекту «Сховище національних реліквій» зі збереження унікальних фондів, яким сьогодні не забезпечується достойне зберігання;

- з метою популяризації української науки і культури в світі створити інформаційні портали (різними мовами), присвячені 300-й річниці *Г.С. Сковороди* (2022); 150-й річниці *Лесі Українки* (2021); 165-й річниці *І. Франка* (2021); 150-й річниці *Соломії Крушельницької* (2022); 165-й річниці *Д.І. Багалія* (2022), 100-й річниці *В.М. Глушкова* (2023) та інших видатних українців.

(Текст доповіді скорочено. Виборча програма доступна за посиланням: <http://files.nas.gov.ua/text/programs/2020-05SemynozhenkoVP.pdf> – Ред.)

Головуючий: Ми заслухали виступ кандидата, маємо годину для запитань та відповідей. Почнемо з присутніх, а потім запросимо до слова тих, хто бере участь дистанційно.

Академік НАН України **В.М. Локтєв:** Володимире Петровичу, хотілося б почути Ваше бачення внутрішніх проблем Академії і шляхи їх вирішення.

В.П. Семиноженко: Один зі шляхів – об'єднання наукових установ у комплекси за прикладом НТК «Інститут монокристалів». Єдина науково-технічна політика дає певну користь. У такому об'єднанні легше створити централізований фонд, який направляється для вирішення невідкладних задач. Так, ми після 2014 року за рахунок фонду створили під Харковом власну сировинну базу. Щодо відділень: Відділення є основа академії, але можна було б за взаємною згодою об'єднати деякі Відділення. Далі, треба рішуче боротися з бюрократизацією. Дуже повільно працює апарат, он-лайн вирішити якесь питання дуже складно.

Б.М. Романюк, доктор фіз.-мат наук, професор (*Інститут фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України*): У мене два коротких запитання.

Перше: Якщо збільшиться фінансування Академії, наприклад, у 2 рази, чи підвищиться ефективність її роботи? Чи може Академія ці гроші правильно інвестувати у розвиток перспективної праці?

Друге запитання: технопарки. З чієї вини технопарки вимерли? З вини уряду чи з вини організаторів технопарків?

В.П. Семиноженко: По-перше, ми умовно це пролобіювали, а саме збільшення в два рази. Про це говорили відповідальні представники парламенту. (Мова йде про перспективи збільшення фінансування академії вдвічі протягом одного-двох років, про що згадував у своєму виступі В.П. Семиноженко – Ред.). Треба було б від цієї додаткової суми 70 % розподілити навіть по факту, а 30 % – починати цільовим чином фінансувати пропозиції, які сьогодні знаходяться в сучасних пріоритетах.

Сучасна Національна академія наук України це:

- центр соціогуманітарних розробок, який визначає державну політику в гуманітарній сфері та сприяє вирішенню актуальних проблем консолідації суспільства та єдності української нації;

- дієздатна структура, яка може включати низку галузевих інститутів, деяких державних високотехнологічних підприємств, що генерує створення стартапів, малих підприємств, заснованих на інтелектуальній власності; структура, яка здатна комплексно вирішувати реальні економічні завдання – створення нових виробництв, сучасних «інтелектуальних» матеріалів, нових систем діагностики, розробка широкого спектру вітчизняних ліків тощо;

- гнучка організація зі стимулами до налагодження паралельних зв'язків її установ та підприємств;

- ініціатор низки національних проектів та програм;

- наукова установа з кластерною структурою, яка через відповідні національні наукові центри легко інтегрується та взаємодіє з провідними галузями промисловості, особливо в аерокосмічній та ВПК, точному (високотехнологічному) машинобудуванні, хімічній та агрохімічній, біотехнологічній та фармацевтичній промисловостях;

- провайдер пріоритетних напрямів, що відносяться до VI технологічного укладу (нанобіомедицина, глобальні інформаційні системи, квантовий комп'ютинг, фотоніка та ін.) з академічними венчурними та інноваційними фондами для швидкої реалізації «*advanced technology*»;

- установа з інноваційним менеджментом, здатна швидко започатковувати нові пріоритетні напрямки;

- центр розвитку економічної науки, спрямований на подолання глобальної економічної кризи в специфічних умовах українських реалій. ■

В.М. Локтєв: Академія висунула такі пропозиції?

В.П. Семиноженко: У тому й справа. У нас фактично не існує системи визначення пріоритетів. Кожне Відділення само їх визначає, а так бути не може. Я пропоную, щоб пропозиції йшли від Науково-координаційна ради, де сьогодні працюють люди з відповідним індексом Гірша, бувають у світі, знають і оцінюють ситуацію. А в Президії, звичайно, зібралися професійні люди високого рівня, які йшли би назустріч тим пропозиціям. Таким чином, ми не помилятимось у визначенні пріоритетів. Це моя схема, яку я пропоную, вона відрізняється від того, що зараз є.

Щодо технопарків. Я цей процес добре пам'ятаю, оскільки мені довелося лобювати у Верховній Раді відповідне законодавство. Ми спеціально вписали, що технопарки існуватимуть 15 років. Більше того, через перші 5 років передбачалося розширити кількість технопарків. Потім були нападки податкової служби. І яким чином все це закінчилося? Не тільки рішень судів, жодного суду, жодного вироку не було. Коли податкова подає позов, вони повинні подавати апеляцію, касацію і т. д. Якщо не подають – це ознака корупції. Вони були вимушені подавати, а далі вони всі мали дійти до Верховного суду. А в 2005-му році, після Помаранчевої революції, прийшли товариші ліберальних поглядів і проголосили: «Всі повинні бути в рівних умовах!». І одним махом, попри Конституцію, попри закони закрили технопарки.

Академік НАН України **Я.С. Яцків** (директор Головної астрономічної обсерваторії НАНУ, член президії НАН України): На правах невихованого я розширю запитання про технопарки. Ми знаємо, чому ті люди їх ліквідували. Бо були звинувачення на адресу Вашого технопарку, мов під егідою несплати податків за ввезення наукової продукції та обладнання Ваш технопарк ввозив щось там інше, про що голосно говорив **М.Томенко**.

В.П. Семиноженко: То суцільна брехня! Більше того, потім ця брехня не підтвердилася ні в якій деталі. Потім **Юлія Тимошенко** сказала, що була зроблена велика помилка, на що її підштовхнув **В. Пинзеник**. Дзвонить мені один член Кабміну: «Слухай, ти був там головною фігурою. Ти зробив чорну діру в бюджеті». Ну, так, я координував це діло, а Ярослав Степанович, як колишній перший заступник міністра освіти та науки, у 2004 році, відстоював. Я виступав за податкові стимули. Розумієте, це ж розумні речі. Не переводити в тінь, а навпаки – дати пільги. І прийдуть інвестори, прийдуть люди для того, щоб створювати нові сучасні виробництва.

Головуючий: Дякую. Ще запитання, будь ласка.

В.П. Соловйов (д-р економ. наук, канд. техн. наук, професор, Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України): Володимире Петровичу, Ви дійсно зробили багато для розвитку технопаркової системи. Зараз Ви говорите про венчурні фонди. Як Ви вважаєте, чи правильно ми розвивали наші технопарки, щоб вони стали масовим явищем?

В.П. Семиноженко: Неправильно. Я це не контролював, бо тільки рішенням Верховної ради можна було додати ще новий технопарк. Було спочатку за указом Президента 3 технопарки: напівпровідники, електрозварювання і монокристали. А потім пішла повзуча кількість. У 2004 році дійшло, мабуть, до десятка. Але всі інші не працювали так, як ті три, жоден не працював.

В.П. Соловйов: Може, треба було по-іншому розглянути питання технопарків в Україні?

В.П. Семиноженко: У Комітеті економічної політики з цього питання була спільна зустріч представників, включаючи голову Комітету Верховної Ради з економічної політики, його першого заступника, Президента Бориса Євгеновича Патона, деяких членів Президії. Йшлося про спільну роботу з комітетом щодо нового законодавства. У комітеті нас попросили, щоб уже не згадувати про «технопарки» і запропонували назвати закон про «інноваційні парки». Таким чином, оцей закон сьогодні знаходиться в Комітеті економічної політики Верховної Ради для ознайомлення, і ми чекаємо, коли депутати його підпишуть. Вони повинні визначитись, хто з них буде підписувати, щоб закон пройшов.

В.М. Локтєв: Скільки планується технопарків?

В.П. Семиноженко: За рішенням уряду – тільки інноваційні парки і тільки високо-технологічні, тому що під ідею технопарків пішли і деякі сировинні проекти.

Головуючий: Дякую. Ще запитання, Анатолію Григоровичу, будь ласка.

Академік НАН України **А.Г. Білоус** (Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського): Володимире Петровичу, всі говорять про обов'язки Академії наук, з цим я погоджуюсь, але ніхто не згадує про обов'язки іншої сторони, яка створює умови для

виробництва, тобто про уряд. Згадаймо, в Радянському Союзі всі підприємства мали витратити певну частину коштів на розвиток нової техніки. За рахунок цього фінансувалися госпдоговірні роботи в університетах. Наразі це відмінилося. Запитання моє таке: «Чи Академія все ж таки повинна вимагати, щоб уряд створював умови для розвитку економіки, в першу чергу середнього підприємства?» Інакше не буде зацікавленості наукою. Може, хтось із присутніх тут вірить, що Академія витягне економіку, але я в це не вірю.

В.П. Семиноженко: А як же, витягне? З бюджетом 150 млн. доларів на рік! Присутній тут Сергій Михайлович Рябченко першим провів у парламенті Закон про науку в першому варіанті саме під кутом зору обов'язків держави перед наукою. Акцент був саме на цьому. І коли я вже у 1998 році любіював закон, то виявилось, що, не зважаючи на закладені у Законі 1,7 % ВВП на науку, у бюджетних резолюціях їх уже не було. Я вважаю необхідним, щоб новий закон передбачував обов'язки держави.

У чому проявляються обов'язки держави? В організаційних моментах. Скажімо, щоб у структурі міністерств і відомств Кабінету Міністрів були органи, які відповідають за розвиток науки. Сьогодні ні за науку, ні за інновації, ні за промисловість ніхто не відповідає. Будемо сподіватися, що протягом цього тижня буде призначений віцепрем'єр з питань промислової політики. Базою у нього буде Міністерство промисловості, це вже пів справи.

За ініціативи провладної фракції та за підтримки промислових кіл Федерації роботодавців України, куди мене делегували у члени президії Ради федерації, готується зараз закон «Про публічні закупівлі» з преференціями українським виробникам та локалізацією виробництва товарів в Україні. І такий галас зараз піднявся! Посол Євросоюзу заявив, що це суперечить Угоді про асоціацію, що такого не може бути! А це явне втручання в наші справи, це для того, щоб Україна залишилася сировинним додатком, щоб у нас не було промисловості і відповідно запитів на науку і на технологію. Це вже край!

Я сьогодні вже два ефіри мав, де я назвав це економічною агресією Євросоюзу. Потрібне законодавство, яке стимулюватиме науку та інновації. Таких прикладів багато в будь-яких країнах. Просто, якщо ти інвестуєш у технологічне оновлення виробництва, – це не входить до бази оподаткування, тобто мінусується з податків і т. д. До речі, ці закони також напрацьовані. І зараз, якщо ми не здамося, якщо ми це витримаємо, то крок за кроком підуть стимули, про які Ви говорите, щоби промисловість замовляла наукові розробки ринковими способами.

Член-кор. НАН України **С.М. Рябченко** (Інститут фізики НАН України): Володимире Петровичу, я хочу змінити напрям бесіди. Те, про що ми зараз говоримо (любівання, законодавство) – це цікаво, але сьогодні Ви сюди запрошені як кандидат у Президенти НАН України. Тому моє запитання таке: «З усього спектру діяльності що саме, на Вашу думку, мусить робити Президент Академії наук? Він же не повинен ходити в комітети і любівати там закони, умовляючи депутатів. Яким чином Президент має організувати управління Академією наук? Що повинні робити його віцепрезиденти, члени президії, відділення академії?» Ми хочемо послухати, який Ви будете Президент, вразі ми оберемо Вас.

В.П. Семиноженко: Я потім детальніше зупинюсь на цьому, але все ж таки хочу ще раз підкреслити, що Президент мусить повноцінно впливати на засідання Кабінету Міністрів, щоб мати можливість відстоювати інтереси науки. Я вважаю, що Президент може й не виконувати конкретну наукову роботу. Він може переставляти з одного місця на інше кошти чи людей, але цим вирішити проблеми Академії він не зможе.

Президент повинен входити до складу Ради національної безпеки та оборони. Один раз нам вдалося це зробити. І Борис Євгенович приходив на всі засідання Кабінету Міністрів. Так от, закріплений представник з команди Президента Академії наук повинен відслідковувати, що робиться в комітетах Верховної Ради, які закони реєструються, щоб потім не було сюрпризів, подібних тому, коли закон про оренду пройшов у першому читанні. Такі речі Президент теж повинен відслідковувати і відповідати за все.

І, звичайно ж, добиватися, щоб по-новому дієво працював весь апарат. Необхідно проводити засідання Президії раз на два тижні. Треба по-новому поставити управління майновим комплексом. Згадайте, якою була Академія у 1991 році і яка вона нині. Тануло, тануло, а що ми набули з того часу? Я розумію, що майнові питання перебувають постійно під тиском влади, але власність Академії повинна повноцінно працювати на Академію.

Далі, необхідно робити внутрішні стимули та зацікавленість, треба, щоб була і загальна пірактивність, і особисто Президента. Ми ж з вами бачили, який резонанс мали інтерв'ю Президента Патона на його 100-річчя по каналу «Інтер». Це все – кодові роботи Президента. Тому що кожен директор інституту краще розуміє від будь-якого президента, як йому займатися наукою. Я знаю щось у своїй сфері, Ви, Сергію Михайловичу, знаєте у своїй сфері. Так що ж, Президент повинен вчити Ярослава Степановича, що робити йому в астрономії? Але створювати умови – це завдання Президента. Завдання будь-якого керівника – створювати умови для того, щоб люди працювали ефективно.

С.М. Рябченко: Якщо можна, я в іншій формі задам це саме запитання. У Президента, як і в кожній людині, на добу є 24 години. На все, що Ви тут перелічили, цих годин не вистачить. Розкажіть, будь ласка, що Ви будете робити перший місяць, після того, як станете Президентом. Враховуючи, що на добу Ви більше 10-и годин працювати не зможете.

В.П. Семиноженко: Перша моя теза була, що зараз будь-хто не може замінити Патона Бориса Євгеновича з його прізвищем, з тими його заслугами, коли будь-яка людина знала, що можна лише подзвонити йому і – питання вирішиться. Тому підбір команди доведеться робити на виборах. У нас багато достойних людей. Всі кандидати, які сьогодні висунулись, – достойні люди. Необхідно, щоб кожен із них (не всіх же оберуть Президентом) обрав той сектор, де він делегував би повноцінні повноваження. Скажімо, хтось має ходити, щоб виступати на засіданнях Верховної Ради, хтось повинен дбати, щоб інформаційну активність кожного інституту доводити до суспільства і т. ін. На це теж потрібен час і зусилля.

З перших же днів необхідно організувати роботу Науково-координаційної ради, тому що треба вже поступово рухатись до більш актуальних пріоритетів. Звичайно, необхідно налагоджувати зв'язки з керівництвом держави, бо Президент без цієї підтримки мало що зробить. І ви завтра ж скажете, а навіщо ми його обрали – він не вирішує питань.

Головуючий: Добре, дякую. Ігорю Івановичу, у вас запитання?

І.І. Гук, іноземний член НАН України (Австрія): Так. Я розумію, Володимире Петровичу, Ви бачите роль Президента як організатора академічної роботи, правильно?

В.П. Семиноженко: Так. Як людину, делеговану від Академії вирішувати весь складний комплекс загальнодержавних завдань, законодавства, участі в державних структурах і т.д.

І.І. Гук: Я згоден, я абсолютно згоден з вашою філософією. Бо без організації адміністрації жоден Президент не буде успішним. Я наведу приклад як хірург. Я був свого часу в команді зі зварювання живих тканин. В усьому світі користуються інструментами і на цьому заробляють мільярди. Академія наук в радянський час загубила ці мільярди, тому що не змогла проконтролювати своїх членів, які продали цю технологію американцям та канадцям. Це перший приклад.

Другий. Харків'янин *Володось Микола Леонтьович* розробив стентування аневризми аорти. Я його привіз в Європу. Ми пропонували його на Нобелівську премію. Сьогодні за його технологією на Заході заробляють мільярди.

Я привів два конкретних приклади. Я – хірург і дуже прагматична людина. Якби в Академії у той час були люди, які спроможні були б проконтролювати поширення і комерціалізацію тих технологій, то Академія мала би великі кошти.

Я.С. Яцків: А запитання яке, Ігорю Івановичу?

В.П. Семиноженко: Я вже зрозумів запитання: чи повинен Президент займатися окремими роботами, правильно?

І.І. Гук: Так.

В.П. Семиноженко: От Сергій Михайлович говорив тут про 24 години і чим повинен займатися Президент. Керівник великої державної установи (а Академія наук є саме такою) повинен бачити перспективу, підтримувати її особисто, ну як, скажімо, роблю це я в НТК. От, наприклад. У 2003 році ми з *Валентином Івановичем Грищенком*, об'єднавшись, почали мітити і візуалізувати стовбурові клітини. Сьогодні по темі нанобіомедицина зроблено уже близько 20 кандидатських дисертацій.

Ще приклад про фармпрепарати. За 25 років я перепрофілював на 100 % дослідне підприємство, яке працювало в колишньому Радянському Союзі на виробництво субстанцій для фармпрепаратів. Сьогодні – ми головні виробники субстанцій по GMP. Отак має діяти і Президент. Він повинен постійно брати до уваги все нове і допомагати йому. До речі, Борис Євгенович часто так робив. Я приходив до нього з ініціативою, і він це підтримував.

Але бажано крім загальної публічної уваги та підтримки мати ще й певні важелі у вигляді механізмів, які працюють в Академії і які можна використати. Це сьогодні головне.

І.І. Гук: Ви, як Президент, будете відстежувати технології? Щоб заробляти гроші на Академію, адже наука має працювати на себе?

В.П. Семиноженко: Я просто не випускаю з поля зору нанобіомедицину. У мене є централізований фонд. За рахунок централізованого фонду існує дослідна дільниця з напрацювання наночасток, комплектування різних речовин. Ми маємо господарські договори з приватним сектором по нанотехнологіях. Наприклад, в аграрному бізнесі завдяки нашим нанопрепаратам за сезон було збережено 20 тис. тон яблук. Є також два договори з фармацевтичними компаніями по комплектуванню речовин.

А.Г. Білоус: Володимире Петровичу, у нас НАТОвський проект і 210 тис. євро – українська доля. По наночастинках, антиоксидантах.

В.П. Семиноженко: Це гарно! Але НАТОвський проект – це не приватний сектор, навіть український.

Я.С. Яцків: Я задам Вам запитання, яке я задавав і *Анатолію Глібовичу Загородньому*. Ви – представник фізико-технічного напрямку і Ваш виступ був в основному про природничі науки і технічні спрямування. І А. Загородній нічого не сказав про соціогуманітарну сферу, і Ви нічого не сказали. От у мене запитання: «Що робити з цією сферою?»

Я відповідаю за видавничу діяльність. Я не можу ліквідувати десятки непотрібних журналів з економіки. Їх десятки. Економіки нема, а десятки журналів про економіку є, і всі інститути та відділення Академії кажуть, що вони потрібні.

Я не можу вплинути на рішення щодо захисту непотрібних дисертацій. Подивіться: дисертації з державного управління, дисертації з цього, дисертації з того управління – це ж біда!

В.П. Семиноженко: І наук таких нема.

Я.С. Яцків: Так, наук таких нема, а дисертації є. Давайте взагалі відмінимо плату за наукові степені, за вчені звання, а зробимо нормальну тарифну сітку для науковців.

В.П. Семиноженко: Доречно сказано!

Я.С. Яцків: Зробіть це! І завершу додатком на цю ж тему. Тільки що МОН України видало нове Положення про захист дисертацій. Поки що – для обговорення. Але ми знову кажемо: «Може, не треба робити це на державному рівні?». Кожен університет, кожен інститут, якщо він має солідну базу, може присвоювати степені своєї установи.

В.П. Семиноженко: При викладанні свого бачення ролі Академії я наголошував на великому значенні гуманітарної сфери. Проблема України полягає не тільки у відставанні в економічній сфері. Економічний розвиток неможливий без консолідації українського суспільства.

Отже, одна з проблем України – консолідація українського суспільства. Взагалі гуманітарна Україна – це своєрідне ядро, де є ті цінності, які більш-менш можна поєднати. Розбіжності, як правило, вже на периферії стають домінантами. І політики починають це ядро розхитувати. І таким чином ми втрачаємо стабільність і консолідацію України. А моя позиція, Ярослав Степановичу, це – взаємоповага різних поглядів. Оце щоб було головним. У нас дуже багато першокласних гуманітаріїв, це можна відстежити через мистецькі, літературні та інші роботи.

Я не знаю, що є більш актуальним сьогодні – об'єднання українського суспільства чи економічний стимул? І те, і те важливо. Але з роз'єднаним, розколотим суспільством нам дуже важко. Тому гуманітарна сфера повинна вирішити в державі це питання перш за все. Що ще?

Я.С. Яцків: Було запитання, що є багато журналів з питань економіки. Як бути?

В.П. Семиноженко: Даю готовий рецепт! Підготувати таке рішення на Президії: або взагалі вас ніхто читати не буде, або будуть, але за умови, що ми обмежимо кількість журналів – друкуватимемо тільки ті, які цитуються в індексах. І все. Звичайно, будуть нарікання, – але ж це рішення Президії. І далі буде нормальна робота з видання наших журналів.

А.Г. Білоус: Дозвольте задати дуже складне і дуже болюче запитання. Я хочу сказати, зараз заслуховували в черговий раз розпорядження про використання бюджетних грошей. Є більше 700 журналів – юридичних та економічних, – які дозволено друкувати «безкоштовно», тобто за рахунок бюджетних коштів. Я вважаю, що юристи і економісти повинні виконувати ті ж самі вимоги, що й фізики та хіміки, а не робити наукові смітники. І на цьому питанні закрити. І зразу ж зменшиться кількість захистів. Вимоги треба поставити.

По-друге. Науковий комітет півтора року назад, коли ми робили чергове слухання розпорядників бюджетних грошей, запропонував скоротити цілий ряд розпорядників. Тут піднявся такий хай! Тоді Академія наук нас не підтримала. Ми навіть пропонували скоротити деякі галузеві академії. Нас не підтримали. То для чого задавати запитання, коли Ви не підтримуєте, коли хтось ініціює?

В.П. Семиноженко: От у тому-то й справа. Деякі дуже актуальні речі генеруються тим же Науковим комітетом і Національною радою і треба, щоби не просто хтось там виступив у Президії, а повинні прийняти рішення, яке повністю йде в унісон із нормальними пропозиціями, які там надаються. Це можна зробити. Але зараз ми переходимо до того, що Сергію Михайловичу не подобається. Наша головна сила – це вміння впливати на різні процеси в середині суспільства, у владних структурах, наприклад у Міністерстві освіти і науки. Якщо цього впливу не буде, нас не слухатимуть, ми не переконаємо, щоб вони не затверджували такі правила подачі дисертацій. Хто у нас сьогодні знаходиться в колегії Міністерства освіти і науки?

Голос із залу: Згуровський і Загородній.

В.П. Семиноженко: Про Загороднього я не знав. Я член Президії і не самий неактивний, а не знаю, хто представляє інтереси Академії наук у колегії Міністерства.

Голос із залу: Згуровський, Загородній і Гриневич.

В.П. Семиноженко: З Гриневич я зустрівся, а потім зустрічатись вже не було ніякого сенсу.

Головуючий: Дякую, Володимире Петровичу, а зараз ми звернемося до наших дистанційних учасників.

Я.С. Яцків: Академік І. Мриглод написав (я зачитаю): «Шановний Володимире Петровичу, оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою діяльність президії НАН України у 2015–2019 роках. Які результати, на Вашу думку, найважливіші і які провали найболючіші для Академії в цілому?»

В.П. Семиноженко: Головний результат, що Академія ще залишилась – це позитив, а негатив – це невикористання всіх можливостей нашої Академії. Я оцінив би використання наших можливостей так: на трієчку, і навіть менше. Могли зробити набагато більше.

Академік НАН України **І.М. Мриглод** (Інститут фізики конденсованих систем НАН України, директор, Львів): У нас вийшла досить цікава дискусія. Користуючись нагодою, хочу сформулювати ще одне запитання. Багато звучало інформації в тій частині дискусії, яка стосується зовнішньої сфери, тобто відносин із владою. Менше йшлося про те, що стосується інтересу держави до стратегічних питань. Влада змінюється. З одною можна говорити, з іншою – ні.

Мое запитання стосується інноваційної складової, тобто використання отих можливостей, які є в Академії. Чомусь мені здається, що є необхідні умови, як і в кожній державі, коли запрацює інноваційна складова на рівні самоорганізації. Є види суперрентабельної діяльності, наприклад наркоторгівля, торгівля зброєю, торгівля людьми. Це забороняється державою, але це не стримує ділків, бо вкладаючи гроші з великим ризиком, вони мають дуже великі дивіденди.

В.П. Семиноженко: До Академії це мало стосується.

І.М. Мриглод: Це правда, але йдемо далі. Який бізнес сьогодні рентабельніший у нас в Україні? Торгівля? Без сумніву. Ви вклали кошти і можете отримати дивіденди, які в разі перевищують ваші вкладення. Бізнесу з європейською рентабельністю у нас фактично немає, бо у нас продаються сировинні речі. Дуже часто у нас під видом інновації пропонується така «цукерка», як метри лінійного кордону. Якщо ідея інноваційна, вона теж відома. Якщо мені дозволять контролювати метр кордону, а ще дадуть під це пільги, то це буде зовсім нормальний бізнес. Як і за яких умов у нас ця інноваційна складова запрацює? Чи є у нас такі умови?

В.П. Семиноженко: Ваша перша частина запитання суперечить другій. Мені знову доведеться говорити про деякі зовнішні моменти. У мене все життя – в Академії, в НТК, у дуже складних організаціях. Кожного дня приходиться боротись не тільки за існування, а й з різними конкурентами, в тому числі й з питань інновацій.

У нас в НТК є правило: жодного дня за власний рахунок, який би не був бюджет Академії. І є певні нормативи – скільки потрібно, щоб кожен науковий співробітник виконував просто план. І не приймаються ніякі заперечення. Для цього, звичайно, створюються умови. Наш НТК як технопарк. Ми створюємо централізовані умови, будь-які пропозиції приймаємо і допомагаємо. Це головний важіль для будь-яких інноваційних рішень. Аби були інновації, важливо, щоб окрім метра кордону, як Ви кажете, були ще й стимули. Стимули є – метр кордону не потрібен. Якщо з'явиться виробництво і воно буде конкурентоспроможним – з'явиться можливість експортувати.

Для цього, крім стимулюючого законодавства, потрібна зацікавленість самих співробітників. Сьогодні загальна проблема в тому, що не тільки зарплата залежить від тарифної сітки. Хоча ми порахували, щоб молодший співробітник отримував 15 тисяч і далі за тарифною сіткою, для цього потрібно, як мінімум, збільшити приблизно в два рази фінансування Академії наук. Керівник повинен знати про це.

Але що таке зацікавленість конкретної особи заробляти будь-які кошти? Це американська модель, завдяки якій була створена Кремнієва долина. Це означає – віддати інститутам і приватним особам не право використання власності, як зараз декларує викривлений закон, а інтелектуальну власність, щоб вносити її в статутні фонди створених малих виробництв, стартапів і т.д. І заробляйте скільки завгодно, але чесно.

Якщо порахувати, в чому ще є упущення в оці останні роки, то я оцінюю відсотків 70 втрачених грошей через те, що наші технології просто втекли. А можна було так їх легалізувати, що це вважалося б за честь, і могли б отримувати високі зарплати та високі дивіденди. І інвестори приходили б під нові технологічні ідеї. Ця схема закладена в новому законі про науку, який розроблений моєю командою. Оцим і забезпечуються мінімальні кроки інноваційної політики. Що таке інноваційна політика та як її робити, ми показали на власному прикладі.

Головуючий: Дякую.

І.М. Мриглод: Якщо дозволите, скажу. По-перше, Академія насамперед мала б розвивати фундаментальні дослідження. Одна справа – це прикладні дослідження, розробки. Зрозуміло, що тут є суттєві відмінності. Інститут чисто фундаментального профілю не має можливості безпосередньо залучати кошти, хоча кожен намагається. А що стосується інноваційної діяльності, то певні проблеми існують на рівні загальної економіки.

Ви говорили про три технопарки, що, коли тільки їх дозволили, то вони були успішні? Тоді дійсно ті стимули на рівні трьох технопарків спрацюють.

Якщо ми відкриємо можливість, дамо більше, спробуємо цю ідею поширити, промасштабувати – вона перестане працювати. Стартап – це одне, а фундаментальні дослідження – це іншого масштабу речі і вони вимагають різних підходів. Мені здається, що потрібно ці відмінності бачити.

В.П. Семиноженко: Ви думаєте, я їх не бачу? Я сам – фізик-теоретик. Програма починається з того, що перш за все завдання Академії наук – це наукові школи, фундаментальні науки і таке інше. Це головне. Коли мова йде про технопарки, то вони були функціональні. Це було ноу-хау. І будь-який новий проект, який народжувався в Україні, міг реалізуватися у будь-якому технопарку. А новий закон про інноваційні парки взагалі нічого не обмежує. Головне, щоб були ідеї і відповідна реєстрація в органі центральної влади, якій відповідає, та щоб цей проект був високотехнологічний і інноваційний.

Головуючий: Дякую. Давайте Максима Віталійовича спробуємо підключити.

М.В. Стріха, доктор фіз.-мат. наук, професор (КНУ ім. Тараса Шевченка, Київ): Вельмишановний Володимире Петровичу, запитання стосується Національного фонду досліджень. Усім зрозуміло, що в майбутньому якимось чином треба буде вибудувати правильний баланс між Академією і Національним фондом, щоб уникнути паралелізму, бо ознаки цього є.

Я хотів би почути Вашу думку, як в ідеалі мусять бути розподілені сфери відповідальності. За що має відповідати Національний фонд досліджень, а за що має відповідати Національна академія наук і, можливо, ще інші галузеві академії – їх є ще п'ять і вони мають також за щось відповідати. За що має відповідати будь-який орган виконавчої влади? Зрозуміло, що такий орган теж залишиться, і в цьому балансі Академія мусить існувати. Який оптимальний баланс має бути, на Вашу думку? Дякую.

В.П. Семиноженко: Оскільки Національний фонд як юридична особа не має відношення до Академії, то про нього я й не згадував. Звичайно, я згадував Національну раду і Науковий комітет. Національний науковий фонд потрібен, Фонд фундаментальних досліджень не треба було руйнувати, а залишити без нічого зайвого.

Не можна обмежувати державну політику, мовляв, повинна бути одна Академія, один науковий фонд, один великий університет. Потрібно, щоб було певне розмаїття і навіть була в чомусь конкуренція. Співвідношення функцій абсолютно звичайне, тому що має бути Міністерство, яке відповідає за науку й інновації, та окремо Міністерство освіти. Не вийшло б так, що у Міністерстві освіти і науки наука розчиниться в проблемах середньої школи, дитячих садків і вищих навчальних закладів. Тому всі європейські країни, як мінімум, об'єднують науку з вищою освітою в одному міністерстві, а все інше – в другому.

У маленькій країні Узбекистан є Міністерство інновацій, Міністерство вищої освіти і Міністерство, здається, народної освіти. І нічого страшного. У СРСР було чотири таких міністерства – ще й профтехосвіти. Повертаюсь до Вашого запитання, Максиме Віталійовичу. Орган центральної виконавчої влади за Конституцією визначає політику і реалізує її в тій сфері, за яку відповідає. Це і галузева наука, і академічна, і вищих навчальних закладів. На жаль, галузева наука втрачається все більше, особливо у великих організаціях, які зараз конче потрібні.

Скажу про Національний науковий фонд. Потрібно, щоб була дійсно незалежна структура, альтернатива до тих конкурсних речей, які проводяться в Академії наук. І тут теж має бути конкуренція. Але Академія наук повинна відповідати за координацію у вищих наукових установах, а Національний науковий фонд – це не наукова установа, вона організовує конкурси, слідує за проектною експертизою, цільовими використаннями коштів і реалізацією всіх проектів. Як ці структури мають співпрацювати? Я вважаю, що голова Національного наукового фонду повинен бути постійним членом Президії Академії наук. Щоб знав наші завдання, щоб була співпраця, щоб мав право дорадчого голосу. Таким чином можна було б координувати дії і краще окреслювати пріоритети.

С.М. Рябченко: Володимире Петровичу, до Вашої відповіді дозвольте зробити ще пару зауважень. Науково-технічна політика не може визначатися відомством, яке відповідає за науку в країні, – вона планується, як і всі інші політичні напрями, Верховною Радою, а це відомство мусить її і реалізувати, і деталізувати. Це по-перше.

По-друге, що стосується Національного державного фонду науки. Ви пам'ятаєте, у нас були організовані свого часу державні науково-технічні програми. І функція їхня була така: Академія планує тематику, виходячи з логіки розвитку науки, а державні науково-технічні програми – виходячи з потреб держави. Ось оце мусить бути головною різницею між державним науковим фондом, який є державною установою, що фінансує певні розробки, виходячи з потреб держави, і Академією наук, що виходить з логіки розвитку науки.

В.П. Семиноженко: Я погоджуюсь. За Конституцією Кабінет Міністрів як центральний орган виконавчої влади формує і реалізує закон про науку.

С.М. Рябченко: Закон мусить бути законом про основи державної науково-технічної політики. Закон був прийнятий в часи моєї роботи в Комітеті з питань науки. І що? В Конституції, яка була прийнята у 1996 році, є 116 стаття, де написано, що Кабінет Міністрів повинен затверджувати і формувати державну науково-технічну політику.

А ті державні науково-технічні програми, які є зараз, як правило, у більшості випадків останніми роками були ініціативою Академії, де вона виступала державним замовником. Я сам керував 4-ма чи 5-ю програмами. Я постійно визначав, які кошти Академія наук, а які ми самі відповідно розподіляємо по різних там не академічних установах.

Головуючий: Дякую. Ще один учасник Петро Євгенович Стрижак.

П.Є. Стрижак, член-кореспондент НАН України, доктор хімічних наук професор (Інститут фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського, Київ): Володимире Петровичу, дякую за цікаву доповідь, але у мене є два конкретних запитання. Перше більше стосується конкретики і фінансування. Ні для кого не секрет, що для того, щоб Академія наук збереглася, фінансування її повинно бути збільшене не в 2, не в 3, а разів у 5. Також всі розуміють, що цього не буде.

В.П. Семиноженко: Ви самі відповіли на своє запитання!

П.Є. Стрижак: У мене ще таке запитання. Як Ви бачите, розвиток – це чудово. А як нам хоча б зберегти те надбання Академії наук, яке ми маємо сьогодні за те фінансування, яке реально буде? Навіть якщо будуть реалізовані ті чудові ідеї, які Ви нам навели, за рахунок яких коштів фінансування збільшиться у два рази, чого явно буде не достатньо?

В.П. Семиноженко: Я вже говорив про це. А якщо я щось говорю, то у мене є правило відповідати за свої слова. Я написав у програмі, що можна наступного року зробити так, щоб Академія вдвічі більше фінансувалась. Це особиста відповідальність саме наступного Президента Академії наук. Це вже було б достатньо для збереження Академії.

Наступний крок Президента – це формування програм оновлення обладнання. Це може бути й окрема програма. Хто сказав, що все впирається в наше 1130 чи 1230? Можливі й інші небюджетні програми і через них краще збільшувати фінансування. Для того щоб Академія наук була більш привабливою, треба зробити серйозний крок у бік нашої оборонної тематики.

Зараз ми підготували для Укроборонпрому великий проєкт, завдяки якому можна побудувати нове виробництво, без якого взагалі обороноздатність країни не може бути забезпечена. Це великі фінанси? Так, але Оборонпром може їх виділяти. У галузі медицини сьогодні зрозуміло: якщо буде прийнятий закон про локалізацію, то тоді можна очікувати позитивних результатів із фінансового забезпечення Академії. Це теж важливий крок, щоб наша наука стала вже не бюджетною, а фінансувалася за рахунок подібних розробок.

Тому я бачу джерела, звідки додати, крім оцих «у 2 рази». Вони є. А якщо зробити де-факто зацікавленість у зарплаті після фактичного визнання інтелектуальної власності, яка нам буде належати і яку ще можна пускати в обіг, то це може бути дуже серйозною мотивацією для людей. Це теж крок до збереження Академії наук. І звичайно ж, повинна бути активна позиція щодо ролі Академії.

П.Є. Стрижак: Володимире Петровичу, ще одне запитання. Серед молодих учених нашої Академії наук є така думка, що на часі змінити статус інститутів НАН України. На сьогодні інститут є фактично державною установою.

В.П. Семиноженко: Не фактично, а це – державна наукова установа за адміністративним кодексом.

П.Є. Стрижак: З усіма наслідками, які з цього випливають. Як Ви ставитесь до того, щоб кардинально змінити статус інститутів, так, як, наприклад, у Німеччині? Щоб інститут не був державною науковою установою?

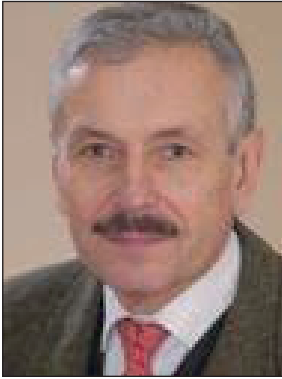
В.П. Семиноженко: Трохи знаю, про що йде мова. У нас існують такі структури наших установ. Це державна наукова установа (ДНУ) і державне підприємство (ДП). Державні підприємства, якщо вони атестовані як наукові установи, мають певні пільги, наприклад відносно податку на землю, податку на прибуток. Як керівник Північно-Східного наукового центру, я постійно лобюю інтереси наших галузевих інститутів.

Далі йдуть інші форми. Уже недержавні. Моя пропозиція, щоб і ці, недержавні підприємства, що засновуються у нас на базі внеску інтелектуальної власності, були включені до статутних форм державних установ. За рішенням Вченої ради інституту визначається, скільки інститут, як юридична особа, має робити внесок у статутний фонд, а скільки окремі автори. Ніяких погоджень і дозволів органів центральної влади не потрібно, створений інститут шляхом повідомлення реєструється як юридична особа.

Таким чином, ми розширюємо можливості Академії наук і фактично створюємо вже державні та напівдержавні структури, де нами легально контролюється наша інтелектуальна власність і стає нашою ринковою дослідною базою, де ми працюємо і далі інвестуємо свою інтелектуальну власність у підприємства і одночасно отримуємо додаткові кошти. Це ще одне з джерел, щоб збільшити фінансування більше, ніж у 2 рази. Зараз представники влади є такими ліберальними риночниками, їм це імпонує. Звичайно, люди повинні заробляти, якщо працюють. І це можна зробити зараз. Так і будемо рухатися далі, якщо ці перші кроки пройдуть.

Головуючий: Дякую. Сергію Георгійовичу, мікрофон увімкніть.

Член-кор. НАН України **С.Г. Одулов**, доктор фіз-мат наук, головний науковий співробітник (*Інститут фізики НАН України, Київ*): У мене два запитання. Мені здається, що в нашій Академії є дві великі проблеми. Одна з них – дуже велика нерівномірність того, що робиться в фізичних, математичних Відділеннях і в тих, що залишилися в спадок від суспільних наук Радянського Союзу. Сьогодні вже хтось зауважив, що існує 700 економічних журналів (голос із залу: *юридичних*). То Президент повинен якось сприяти тому, щоб науковий рівень усіх відділень і всіх досліджень дійсно відповідав світовим стандартам. І то не так важко зробити, оскільки відомо, що публікуватись можна не тільки в Україні, а й на Заході теж.

Друга проблема, якої сьогодні ніхто не торкнувся, це – що робити із середнім віком дослідників? Академія може просто перестати існувати тому, що всі геронтозаври, які зараз присутні в залі і слухають Вас на віддаленні, просто підуть з життя. Це стосується й Інституту фізики, і всіх інститутів Академії. Отже, проблема молоді. Що майбутній Президент може запропонувати і зробити для того, щоб зробити Академію привабливою для молодих вчених

і щоб вони могли і працювати, і приносити ті результати, які можна буде потім використовувати і в технопарках, і в інших установах?

В.П. Семиноженко: По-перше, я не буду повторювати свою програму зараз, а там це питання є. Ви, Сергію Георгійовичу, абсолютно праві. Науковий рівень наших досліджень всіх напрямків повинен бути високим, це підтримуватиме рівень Академії, її можливість розвиватись. Це – необхідна умова, але, на жаль, недостатня.

Щодо молоді. Ми розуміємо, що для молодих спеціалістів повинна бути нормальна заробітна плата, бо молода людина, яка захистила дисертацію, отримує менше офіціанта. Для початку хоча було б тисяч 15 гривень. Для цього потрібно збільшити у два рази фінансування. Що молоді говорять? Вони кажуть: я не впевнений, що завтра буде стабільна країна, що у мене буде нормальне медичне обслуговування, я не впевнений, що отримаю гарну освіту, я не впевнений багато в чому, коли країна воює і т.д. Стабільність для людей – це важливий фактор.

У Харкові проводиться політика молодіжних шкіл, різних спортивних гуртків, які спеціально створюються, молодь там і грає, і тренується. У НТК є свій фітнес-центр. Уже в 2013 році серед наукових співробітників було 42 % молодих учених. Але все провалилося! По-перше, замість того, щоб бронювати саме вчених, щоб вони працювали на війну, їх почали забирати в армію. Не всі, але десь чверть молодих зникла з науки. Це прикра правда.

Далі, у людей почала падати купівельна спроможність. Ми пам'ятаємо, коли рухнула економіка. Тому це – багаторівневе завдання. Тут і проблема стабільності в країні, і проблема фінансування Академії – це важливі речі, що йдуть поряд. Щоденна робота будь-якого директора і керівника – заохочування людей. Коли ми вводили наукові пенсії, одна з головних мотивацій була та, що після 60-ти років учений іде на пенсію, але по контракту працює скільки завгодно (хоча у нас люди ходять на роботу і без заробітної плати з радістю, аби тільки брати участь у роботі інституту).

Пам'ятаєте, був форум «Країна без науки – країна без майбутнього»? Оце і є головна теза сьогодні. Коли ми поставимо амбітні завдання, тоді буде потрібна і наука, і люди побачать, як буде розвиватися наука. Згадайте, яка була фантастична повага до науки.

Головуючий: Дякуємо. Ігорю Івановичу, будь ласка.

І.І. Гук: Академічну молодь турбує найсерйозніше питання – зайнятість у науці та достойна зарплата. Хочу Вам просто підказати, як кандидату в Президенти, як це зробити. Візьміть, наприклад, Польщу. 25 років тому там у всіх лабораторіях працювали молоді науковці – молекулярні біологи. Ягелонський університет – ведучий в Європі. У 2004 році Польща стала членом Євросоюзу, молекулярні біологи сьогодні отримують гранти. Сьогодні там і українці працюють. Ви знаєте, що є асоціаційний договір з Євросоюзом.

В.П. Семиноженко: Який аж ніяк не працює!

І.І. Гук: Моє запитання: Які у Вас є контакти в Євросоюзі? Треба розвивати контакти з закордоном. Ваше бачення?

В.П. Семиноженко: Ми працюємо і маємо замовлення. Якщо Ви потрапите в ЦЕРН, Ви побачите нашу виставку. Україна зробила важливі речі для адронного колайдера. Моя ідея була перша, потім Ярослав Степанович продовжив, наш представник від України був у ЦЕРНі.

С.М. Рябченко: Я підписував договори про асоціаційне членство України в ЦЕРНі та в ОІЯД ще як Голова ДКНТ в 1992 році. У 2014-му було повторення того, що було зроблено раніше, а Верховна Рада завалила той договір, що я підписав.

В.П. Семиноженко: Отже, контакти з Євросоюзом – у полі нашої уваги. Там постійно перебувають представники наших інститутів. Більше того, була наша ініціатива, як продовжити те, що почав робити Сергій Михайлович. Організовувались навіть безкоштовні відвідування ЦЕРНу нашими школярами (а це – майбутні вчені). А далі були конкретні договори в Цукубі (Японія). Постійно напрацьовуємо роботи з італійцями. Отже, нами там зацікавлені. Є зв'язки з штаб-квартирою в Брюсселі, там є наші люди, можна робити лобювання. Треба займатися цим більш конструктивно.

Світ прагматичний, але треба мати ще й особистісні стосунки.

В.М. Локтєв: Спочатку маленьке запитання. Чим має займатися Президент? Свого часу *Юрій Сергійович Осінов* – Президент Російської Академії наук – зауважив, що «не царское это дело» розповідати комусь про науку, агітувати за неї. Зараз у Росії організували 15 нових центрів – майже всі науково-освітні, а коли уважніше придивитися – оборонні. Шалені кошти вкладаються. Вони перебудували всю структуру – аграрну і медичну. У них відділень менше, ніж у нас.

У зв'язку з цим ще такі запитання. Чи бачите Ви перспективу створення Міністерства науки і вищої освіти та Міністерства освіти? Як Ви бачите перспективи реструктуризації взагалі наукової сфери?

В.П. Семиноженко: Звичайно, що коли є Міністерство науки і вищої освіти, то з ним не треба перетягувати канат, тому що міністром повинен бути представник Академії. Тоді це нормально виходить.

Свого часу Ярослав Степанович був першим заступником міністра, відповідав за науку. Я був міністром. Я приходив на засідання Президії і ми домовились тоді з Борисом Євгеновичем, що окремо ніхто нічого не робить. Краще бути в єдиній команді. Віцепрезидент, який відповідає за вищу школу, – член колегії Міністерства, його робота переважно там. Він повинен сидіти там на всіх засіданнях, знати, чим вони дихають, які вони готують нам «сюрпризи» по захисту дисертацій чи по спеціальностях і т. ін. Звичайно, якщо Академія не презентується відповідним чином, ніхто з нею рахуватися не буде. Де можна, я обов'язково кажу, що наука – це головне, що економічна політика повинна спиратися на вітчизняну науку. Технологія – це основа суверенітету, без технологічного розвитку не буде ніякого суверенітету України.

Головуючий: Ви говорили, що члени Президії не повинні поєднувати роботу з іншою посадою?

В.П. Семиноженко: Ні, не зовсім так. Сьогодні ми всі поєднуємо – ми директори установ, члени Президії. У мене трудова книжка – як члена Президії. Я зарплату директора інституту не отримую, в Харків їжджу за власний рахунок. Отак ми викручуємось, а по-іншому як?

Член-кор. НАН України **А.М. Негрійко** (головоючий): У минулому році в Україні у магістратуру було прийнято 46 тис. студентів. У 2017 році (останніх даних у мене немає) Академія поповнилася лише 41-им випускником вишів. Це менше, ніж один з тисячі випускників, які прийшли в академічні інституті. Ви правильно сказали, що питання окремими «цукерками» не вирішуються, потрібно вирішувати комплексно.

Я.С. Яцків: У нас в Академії є інституті, які протягом 5 років не взяли жодного молодого науковця.

В.П. Семиноженко: Я вважаю, що засідання Президії повинні проходити більш динамічно, щоб була можливість вносити спеціально запитання до членів Президії і нагальні пропозиції. Президія повинна обговорити питання щодо ефективності наукових доповідей, використовуваних на засіданнях Президії. Чому немає прямих трансляцій? Ми ж у XXI столітті! Чому не робити форуми вчених, щоб ми обмінювались думками?

Головуючий: Ще одне коротке запитання. Є багато чого в Академії, що треба зберегти. Запитання до Вас, Володимире Петровичу: «А чого треба позбутися?»

В.П. Семиноженко: Зайвого адміністрування, по-перше. Певної несправедливості в розподілі коштів, по-друге. По-третє – закритості інформації, коли ми часто нічого не знаємо один про одного, хоч це має бути відкритим. Наприклад, скільки в одному інституті на одного наукового співробітника витрачається коштів, скільки в тому, скільки в тому і т.д. Я не бачу в цьому ніякої державної таємниці, треба, щоб була відкритість, а зараз такої немає.

Я.С. Яцків: Необхідно ліквідувати всі установи при Президії – хто їх слухає, хто їх оцінює? Зокрема Інститут проблем математичних машин та систем або Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору відійшли від Відділень свого часу. Їх треба, як і інші установи при Президії, знову повернути у відділення.

В.П. Семиноженко: Слухають. Від Відділення і в радах між відділеннями, по секціях.

А.М. Негрійко: Ви говорили про лобіювання інтересів Академії, це дійсно важливо. У багатьох виникає запитання, а яка ціна цього лобіювання? Чи домовленості в Кабміні, у Верховній раді не несуть у собі ризику, що Академія буде втрачати майно, землі та ще щось?

В.П. Семиноженко: Навпаки, буде тільки набувати. Скажіть, що саме Академія віддала за те, що було пролобійовано закон про оренду держмайна, що ми зберегли оренду? Нічого. Ми отримали. Чого ми позбулися, що в бюджетному кодексі прибрали, зробили держдивіденди нулем замість 90 %? Щорічно десятки мільйонів гривень отримує наша дослідна база, яка може витрачати їх на свій розвиток.

Головуючий: Регламент є регламент, Сергію Михайловичу, давайте дуже коротко.

С.М. Рябченко: Якщо можна, коротке зауваження до попереднього обговорення. Мені здається, що була допущена помилка у відповіді на запитання пана Ігора Гука, що треба зробити для молоді. Мій онук поїхав на магістратуру в Німеччину. Я його умовляв, мовляв, давай закінчуй тут. Його мотиви: а де я буду потім працювати з такою освітою?

От доки Академія не буде лобювати повне відродження високотехнологічної промисловості, молодь буде тікати, бо молодим із хорошою освітою тут нема чого робити. І от тому декілька попередніх років, тут присутні це знають, я лобював, щоб Академія розробила для уряду стратегію високотехнологічного розвитку, спираючись на власну науку.

Якщо таку стратегію Академія спроможеться розробити – це буде прорив. Попередньо вже було рішення її розробити, але було провалено нашими академічними діями. От якщо Академія буде і далі провалювати це завдання – то втеча здібної молоді буде продовжуватися.

В.П. Семиноженко: Абсолютно точно. Якби багато ініціатив були реалізовані в свій час – була б інша картина. І те, що ми не реалізуємо, відходить, як у пісок. Це теж наш недолік.

І.І. Гук: Нестандартне запитання. Наука – це теж мистецтво. Назвіть мені кілька найталановитіших митців сьогодні в Україні.

В.П. Семиноженко: Мені близький світ живопису, я – член Спілки художників. Називаю: *Анатолій Криволап*, *Віктор Сидоренко*, можливо, *Ройтбурд*.

І.І. Гук: А *Марчук*?

В.П. Семиноженко: О-о-о, це унікальна людина, просто інша планета.

Я.С. Яцків: Від 1990-го року я очолюю Комітет по зв'язках з українцями за кордоном. Ще не було незалежності України, а такий комітет був створений. Використовуючи свої можливості, я їздив по інших країнах, познайомився, наприклад, з Ігорем Івановичем Гуком. Він у своїй квартирі приймав по 10–20 чоловік, вони там покотом спали, і він все це терпів. Отже, питання зв'язку з українською науковою діаспорою, яке сьогодні не прозвучало, я Вам раджу теж обдумати.

В.П. Семиноженко: Важко все охопити.

Я.С. Яцків: Наступне запитання – українськість Національної Академії наук. Це дуже важливий аспект. І я Вам, Володимире Петровичу, скажу відверто: я колись висловився на Вашу користь, сказавши, що єдина людина, яка може зараз щось зробити, це – Семиноженко. Мені потім дуже дорікали. Вас називають людиною Азарова. Ви повинні зробити певні політичні заяви про свій внутрішній світ, щоби Вас так не називали. Кажу це Вам відверто.

В.П. Семиноженко: Я потім відповім.

Я.С. Яцків: Можете не відповідати.

В.П. Семиноженко: Ні, я з радістю скажу, без всяких там еківоків.

Головуючий: Наступний. Анатолію Григоровичу, будь ласка.

А.Г. Білоус: Я єдине хочу сказати, якщо Ви, Володимире Петровичу, дійсно будете робити, як Президент, серйозні перетворення, то наживете багато ворогів. Чи вистачить у Вас сил і відваги? Мені прийшлося взагалі маленькою роботою займатися, так багато людей навіть здороватись припинили тільки через те, що десь колись я сказав, що Академію треба скоротити. Коли Ви дійсно почнете чистити авгієві конюшні, то малим не покажеться. Якщо Ви станете Президентом, я вам бажаю здоров'я.

В.П. Семиноженко: Можу тільки подякувати за це.

В.П. Соловйов: Я повинен сказати, якщо не зробити те, що Ви кажете, що Академія має бути там, де приймають рішення – Кабмін, Верховна рада, РНБО, – тоді взагалі ніякі наші плани не можуть здійснитись. Це перше.

Технопарк – це у Вас була метафора, ми не знаємо навіть, що це таке. Ви кажете сьогодні про ф'ючерсні фонди. Це також метафора, і ніхто про це не хоче казати. Я не знаю про інноваційні парки, такого взагалі у світі нема. Все ж таки від метафор треба якось відходити.

В.П. Семиноженко: Говорять, як корабель назвеш, так він і попливе. Якщо це на користь, навіть кон'юктурно, якусь гучну фразу можна використати.

Б.М. Романюк: Володимире Петровичу, я згоден із Сергієм Михайловичем відносно лобювання. Я займаюся мікроелектронікою, знаю, що під Вашим опікунством починалися програми «Мікроприладу», але галузь високих технологій у нас катастрофічна. Україна, яка має 40 млн населення, не має жодної установки молекулярно-пучкової епітаксії, немає чистої кімнати. Академія мусить це лобювати.

Друге запитання, може, не таке важливе: Інститути Академії наук завалені обладнанням, якому по 60–80 років. Ми не можемо їх списати. Треба прийняти закон і розчистити все. Із-за драгметалів, яких там міліграми, у нас крадуть прилади, зламують все на металобрухт. Ми не можемо охороняти.

Я.С. Яцків: Є постанова Президії здавати в матеріально-технічний відділ.

А.Г. Білоус: Це недоробка вашої дирекції.

В.П. Семиноженко: Саме заради цих драгметалів підготовлені зміни і є вже зміни в бюджетному кодексі, щоб ми могли продавати самі, без всяких матеріально-технічних відділів Академії. Звичайно, повинен бути тендер, там все буде прозоро.

Б.М. Романюк: Я слухаю Вас, поважаю, у Вас є та харизма, щоб щось змінити. Але я впевнений, що якщо зараз Академії збільшити фінансування навіть у 10 разів, ефективність не зміниться.

В.М. Локтев: Взагалі я дечого не розумію, хоч, як і Ви, я член Президії НАН України. За останні роки підписано з десяток угод: з Енергоатомом, Газпромом, Нафтогазом. Чому не працюють ці угоди?

В.П. Семиноженко: Бо працювати треба. Як я поступив з Федерацією роботодавців? Це була моя власна ініціатива. Звичайно, я повідомив Бориса Євгеновича (я його постійно інформував, бо перша особа має знати, що робиться в Академії). Так от, про Федерацію роботодавців. Де та федерація, які у нас роботодавці? Директори хіба роботодавці? Це ж – державне.

Але якщо є закон, голова Федерації обов'язково повинен бути присутнім на кожному засіданні уряду. Йому надають слово і його слухають, бо є двостороння угода. Я чесно напросився у Раду Федерації, потім почали співпрацювати. Я їм допомагаю, вони нам допомагають. До речі, атестацію галузевих інститутів – це вони робили. Потім вони попросили, щоб я ввійшов у Президію, обрали мене на з'їзді. Вчора ми домовились, що я очолюю комітет, щоб впливати на Міністерство освіти і науки, тому що є проблема кадрів...

В.М. Локтев: Давайте точніше. Це Академія винувата? Це ми не доробляємо? В принципі це не працює тому, що винна Академія?

В.П. Семиноженко: Звичайно. Тому що треба брати відповідальність. Чому не закріплені відповідальні люди, не намічено плану дій, немає вимог до того, хто над цим працює?

Труднощів я ніколи не боявся, навіть навпаки – закликаю до роботи.

Скажімо, як міністр пішов обиратись у парламент, потім покинув свій округ, щоб стати головою комітету освіти. Для чого? Для того щоб провести законодавство. Я зробив це ризиковано, але це принесло тоді користь. Потім наукові пенсії. Зробив. Запрошують ще на одну річ, я знову йду. Щоб мати можливість щось просувати, я це роблю. Я не боявся і своїх партнерів по політиці. Мене уже обрали у Верховну раду, а ранком я взнав, що вже не працюю в уряді. Я здав своє посвідчення, я не злякався, просто зробив висновки. Проходити оці всі складності – це просто деяке тренування і закалка. Нас злякати неможливо, тому що, як казали класики: «наше дело правое».

Щодо патріотизму. Я написав книгу «Україна. Шанс є». Книга починається так: «Я пишу з патріотичних позицій, як патріот України», тому що патріотизм – це не просто слова, жести і т. ін.

Патріотизм, на мою думку, – це коли ти щось для України здійснюєш реально. Оце є патріотизм.

Головуючий:

Дякуємо, Володимире Петровичу.

Дякуємо всім учасникам засідання. ■

